

ВЛАДИМИР Б. ПЕРИЋ

У ЛАВИРИНТУ ПОЕТСКИХ УСЕКА

САЖЕТАК: Поетичка комбинаторика Драгана Јовановића Данилова непресушни је извор креативности и израз истрајавања на бесконачно трасираном путу песничке трансформације. У раду се посматра неколико феномена, неколико лоптица, које у једном песничко-жонглерском дискурсу аутор поставља у текстуалне позиције (комбинације) из којих они звуче и значе другачије – онеобичава их. Семантички потенцијал појма кањона песник разрађује кроз значењске нијансе провалије, али и кроз тајну, огледало, смрт, сан и жене. Старост слика путем флоралне оцвалости, кроз односе генерација, мудрост и хармонију са смрћу. За Данилова је нихилизам, ништавило, плодно тло за настанак песме: на пролеће се гледа као на идеално доба за самоубиство, а у ништењу свакодневних појава налази се есенција бивствовања. Бинарна опозиција светлост/мрак посматра се како на нивоу песничких простора (град, таван, сопство), тако и кроз однос светог/профаног, дигнутог на метафизички ниво. Напоследку, тескобу и радост писања поета метафорично слика као дављење у сопственим исказима, бескомпромисно радикално спаљивање сопствених реченица и минуциозно песничко филтрирање – претакање стварности у песму.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: лавиринт, кањон, старост, нихилизам, мрак, светлост, тајна, аутопоетичност, метапоетичност

Гола дефиниција кључне речи наслова последње Даниловљево књиге *Кањони кроз нас* гласи: „Кањон је облик речне долине настао готово искључиво вертикалним усецањем речног корита. Има вертикалне стране.”¹ Адресант збирке смо експлицитно сви ми:

¹ Geomorfologija i geologija za planinarske vodiče (psdpostar. org.rs/upoznavanje-sa-planinarskom-obukom/) (приступљено 26. 7. 2024).

ствараоци, читаоци, критичари, а дубоки усцеци су трагови који настају у „судару” са животом. Један од таквих срећемо у песми „Сутра”: „[...] а срце сидро / заборављено на дну језера па се не може носити у грудима. / Снага сутрашњег дана је биљна и себи не може дати смрт”.² Неместо³ је просторна категорија у коју Данилов смешта мост, када „посредује” између неба и провалије јер „мостови су лепо због правила које / надсвођују и због птица над њима”.⁴ Суштинска немогућност да човек голим оком просторно сагледа кањон твори око њега ауру тајанствености и није случајно што лирски субјекат каже да смо „испоручени [...] кањонима / тим великим читачима / светих текстова, да нас њихове збуњујуће воде / однесу у вечери које пламте”.⁵ Даниловљеви кањони, заправо, метафорично представљају „вечне” старце природе, налик на племенске стар(еш)ине, који „чувају своју тајну и само је опрезно уступају”.⁶ У сваком случају, изазивају страхопоштовање.

Морфологија старости и старења пребацује се са слике природе на људе, или на антропоморфизоване предмете као што је страшило: „Шетајући пољем, угледам страшило / како придикује скакавцу: скачи, скачи, / мали зликовче, видећеш ти кад дођеш у моје / године – иза тебе ће остати само четкица за зубе”.⁷ Остарели је реактиван; насупрот томе, остарела је уроњена у флоралну метафорику: „Оцвале, средовечне лепотице шетају себе и своје псе / поред зграда на којима су исписани љубавни графити / као мemento нечега што већ одавно не постоји”.⁸ Однос лирског „ја” према староме и старијем је пун поштовања, иако су начитани потомци из песме „Док смо разговарали о нашој деци” константно у оспоравању очева. Старци су код Данилова стубови мудрости (песма „Звона за Балкан”). Њих треће доба води у „мир библиотеке” („Опраштање са мајком”). У хармонији су са смрћу, јер песник изриче: „Старост долази кад са смрћу почнемо да живимо / као са пролећем”.⁹ Жене су, на другој страни, оне које старце подмлађују. То су проповски бајколики помоћници јер су бића „на чијим телима се / спаљују миришљаве траве, жене што старце воде равно у детињство”.¹⁰

² Драган Јовановић Данилов, *Кањони кроз нас*, Архипелаг, Београд 2023, 56.

³ У теоријској концепцији Марка Ожеа, неместа су места на којима људи не живе стално, већ кроз њих пролазе. У неместа тако спадају перони, степеништа, мостови, аеродроми итд.

⁴ Драган Јовановић Данилов, нав. дело, 39.

⁵ Исто, 5.

⁶ Симон де Бовоар, *Сѝтаросѝ I*, Београдски издавачко-графички завод, Београд 1986, 96.

⁷ Драган Јовановић Данилов, нав. дело, 68.

⁸ Исто, 45.

⁹ Исто, 5.

¹⁰ Исто, 41.

Цветоликошћу се легитимишу жене као нежнији и пасивнији пол, чак и када је реч о великој љубави, што сагледавамо у песми „Опраштање с мајком”. Ту је родитељица виђена на библијском фону као ружа саронска. Овај цвет добија статус реализоване метафоре у песми „Тешка круна”, у стиховима: „И из округлог гнезда певао сам: да сам ја бабица, / из породиља бих вадио само руже”.¹¹ Сврха нареченог поступка је појачавање доживљаја цвета који сублимира женственост, љубав, давање живота, али и показује да је послушно женско тело у средишту жеље.¹² Семантичка комбинаторика појмова руже, жене, сове и мрака веома је видљива на примеру у песми „О вучјим траговима, о материци и ружи”: „Говорим сови: затвори очи и за мој починак. / Говорим ружи: једино ти знаш шта све / мртвима падне на памет. / У лавиринту замршени су сви смерови, / пупољак је сушта сласт, а у сласти клање, / то се у жени ружа разлистава у себе, / једино поседујемо недостајање”.¹³ Спој љубави и смрти реализује се у колоплету, лавиринту живота у чијем је центру жена која разлистава своје „чини”. Сова је симбол мудрости, али је везана за ноћ; она је ловац и иманентна је женском принципу. Феномен руже је такође накалењен на егзистенцијалистичку нелагоду јер „уз свако тело расте друга лоза, други снови, / немамо куд сем у ову тескобу у којој већ јесмо, / сред трња цветају руже, голи благослови, / и осовина се врти око речи – тесно”¹⁴ („Јагње са оног света”). Доводећи цвет у везу са неподношљивошћу свакодневице, Данилов даје симбиотски смисао и муци и жељи.

Луминопоетички елемент, светлост, у поезији Д. Ј. Данилова у комбинацији са женом и ружом артикулише метафизичку либидинозну жудњу лирског субјекта: „А нага женска тела наши су пси водичи моћнији од сваког / компаса. У тихим, предзимним данима руже стижу с Венере / као дарови земље: жене бљештаве попут сунца у зениту [...]”¹⁵ Значењска метаморфоза женског у Творца (песма „Чувар стада”) показује да лирски субјекат не жели да доминира над комплементарним полом, већ да га доживљава као простор сигурности и свет у коме тражи сопство. Својим песничким турбуленцијама, када је реч о стилским обртима, Данилов омогућава, бартовски речено, „насладу у тексту”¹⁶

¹¹ Исто, 54.

¹² Бернар Андрије, Жил Боч, *Речник шела*, Службени гласник, Београд 2010, 498.

¹³ Драган Јовановић Данилов, нав. дело, 59.

¹⁴ Исто, 75.

¹⁵ Исто, 40.

¹⁶ Ролан Барт, *Заговолство у шекспиру & Варијације о њисму*, Службени гласник, Београд 2010.

Даниловљев човек, лирско „ја”, јесте материјална тачка у свету песме. Она је занемарљиво мала у свету профаног, дакле у односу на бескрај космоса, природну геоморфологију (кањоне), али је суштински важна у домену светог: „Непрегледна је Твоја разговетност, Твоје мирујуће / мотрење, што потчињава без присиле и испуњава / ову пећину светлошћу коју нико не може да затамни”.¹⁷ Песник у поменутих стиховима из песме „Чувар стада” изриче став о потреби за сигурношћу као нужним условом среће. У истој песми извор сигурности, Творац, представљен је као бистро језеро чије дно светли и то није случајно, јер је Даниловљева поетика, гледана у целости, соларна, позитивна, чак и онда када пева о нихилизму и деструкцији. Луминофилија, љубав према светлости, индикативна је за овакву поетику и није случајно када у „Тешкој круни” Данилов пева у кључу деридијанског хелиотропа:¹⁸ „Да сам којим случајем архитекта, зидао бих само / куле, те произвођаче времена. / И певао бих с моје куле: мај је, светлост / облубљује биље и скоро ће венчања. / И наше голе гране запалио је пожар”.¹⁹ Даниловљев архитекта, зидар, јесте материјализација светлости у човеку, и као такав он се окреће и креће ка Сунцу.

Обртање бинарне опозиције светло/тамно, мртво/живо можемо приметити у песми „Темељ”: „Ми, живи, трунемо, а мртви светле као наранџа / у рукама детета”.²⁰ Наранџа припада домену хтонског. Код Чајкановића, у *Речнику српских народних веровања о биљкама*, то је биљка која чува мртве, под њом се сахрањују.²¹ Светло представља ново рођење, понављање истог у различитом, оца у сину, генерацијско вечно враћање истог: „Отац који у мени још станује, вратио је / у моје месо своје вреле кости [...]”.²² У истој песми, „Беседи о првом греху”, отац се откопава „из сјаја”; старо биће је вредно и оно лирском субјекту који је „у мраку” показује пут у профаном животу.

Тама је, иначе, чест контрапунктски елемент светлости у Даниловљевој последњој књизи. Њену морфологију можемо пратити у појавним облицима урбане тмине („Свака звезда је монах”), поткровља („Таван”), необасјаних шума („Жене са острва”), „тамног вилајета” („Завијање са вуковима”). На примеру песме „Темељ” видимо да је мрак у лирском субјекту, а да је светлост споља: „Док сам

¹⁷ Драган Јовановић Данилов, нав. дело, 32.

¹⁸ Жак Дерида, *Бела миџологија*, Братство-јединство, Нови Сад 1990, 57.

¹⁹ Исто, 54.

²⁰ Исто, 10.

²¹ Веселин Чајкановић, *Речник српских народних веровања о биљкама*, Српска књижевна задруга – Београдски издавачко-графички завод – Просвета – Партедон М.А.М, Београд 1994.

²² Драган Јовановић Данилов, нав. дело, 30.

писао песме, изгубио сам много крви. / Ја сам самохрана мајка мојих песама. / Ја сам закон који сваког дана изнова ступа на снагу. / Тек што напишем стих, он је већ застарео. / Овај сунчан дан немоћан је да изнесе таму из мене”.²³ Фигура песника је темељна и није случајно што се идентификује са самохраном мајком – то је андрогинско лице, које почива у лику песничког „ја”. Та комплементарност полова у једном представља „жонглерско” онеобичавање укрштањем феноменâ жене и песничког гласа. Застаревање стиха моментално после исписивања реперкусија је бартовске идеје о смрти аутора.

Смрт појмовно не егзистира само у свом основном значењу. Она је деконструктивно присутна у живом песнику када представља магнет за тамно и тајновито: „Ви не знате да се харфа и прсти / заборављају у кутовима моје таме”.²⁴ Тама и тајна конвергирају ка забораву, исходшту сваког човека: „Свако од нас потомак је путника / из неког давног доба. / Свако од нас је река која тече према / речима заборава. / А заборав је предузимљива сила”.²⁵ Тајна представља песничко језгро Даниловљеве поетике. Она се значењски прелива у загонетно (песма „Шта је то чудо”), везана је за „мајчинско пространство” („Чувар стада”) и апорију оца-у-себи („Беседа о првом греху”).

Енигма је у песми, у „тајанственој књижи” („Вековима се ћути о лабуду”) а сâм поета, лирски субјекат, аутопоетички се дави у реченицама („Темељ”), губи у песми („На Саломиној чинији”) док се налази у њеном вечном зидању („Тешка круна”). Писање је усуд, али је животни избор. Оно је вучји посао („Јагње са овог света”), ког нужно мора да храни похота стварања („Жива преписка”). Последица тога јесу песме, које у мукотрпном процесу стварања у сопство утискују оживље – кањоне који се простиру кроз нас.

Др Владимир Б. Перић
Музичка школа „др Милоје Милојевић”
Крагујевац
vladimirperic99@gmail.com

²³ Исто, 10.

²⁴ Исто, 80.

²⁵ Исто, 11.